

Вікторія ЗІНЧЕНКО,
orcid.org/0000-0003-3080-4272

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземної філології, українознавства та соціально-правових дисциплін
Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського
(Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна) zinchenko@donnuet.edu.ua*

ОРФОЕПІЧНА, АКЦЕНТУАЦІЙНА ТА ЛЕКСИЧНА РОБОТА НА ЗАНЯТТЯХ ДІЛОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ВИСОКОГО РІВНЯ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

У статті розглянуто методи, види, прийоми й форми роботи з формування орфоепічної, акцентуаційної та лексичної грамотності студентів, ефективність застосування інформаційних технологій на парах ділової української мови в ЗВО економічного профілю, запропоновано приклади вправ і завдань, які сприяють формуванню культури мовлення студентів. Запропоновано шляхи підвищення рівня орфоепічної, акцентуаційної та лексичної грамотності студентів на заняттях ділової української мови в ЗВО економічного профілю.

Запропоновані вправи й завдання, спрямовані на вироблення у студентів орфоепічної, акцентуаційної та лексичної грамотності, апробовані автором на парах ділової української мови в ЗВО економічного профілю. Як засвідчує практика, впровадження системи орфоепічних і лексичних вправ у навчальний процес сприяє формуванню мовно-мовленнєвої компетентності, а також підвищенню культури мовлення студентів.

Також впровадження системи комунікативних вправ у навчальний процес, залучення студентів до пошуку й аналізу інформації в наукових журналах і в мережі Інтернет, організація повідомлень за опрацьованою інформацією та дискусій на професійно орієнтовані теми, моделювання на парах різних професійних ситуацій, проведення комунікативних тренінгів, робота з інтернет-ресурсами – все це сприяє формуванню орфоепічної, акцентуаційної, лексичної грамотності та підвищенню мовленнєвої культури студентів.

Отже, для формування в майбутніх фахівців-економістів належної орфоепічної, акцентуаційної та лексичної грамотності важливо сформулювати в них розуміння того, що дотримання орфоепічних, акцентуаційних і лексичних норм як невід'ємна частина мовленнєвої культури дасть їм можливість уміло користуватися мовою в професійній діяльності. Також потрібно добирати цікаві, змістовні та пізнавальні з огляду на майбутню професійну діяльність студентів вправи й завдання різного типу.

Ключові слова: орфоепічна грамотність, лексична грамотність, акцентуаційна грамотність, мовна норма, культура мовлення.

Viktoriiia ZINCHENKO,

orcid.org/0000-0003-3080-4272

Candidate at Pedagogical Sciences,

Associate Professor of the Department of Foreign Philology,

Ukrainian Studies and Social and Law Disciplines

of Donetsk National University of Economics And Trade named after Mikhail Tugan-Baranovsky

(Kriviy Rig, Dnipropetrovsk region, Ukraine) zinchenko@donnuet.edu.ua

ORTHOEPIC, ACCENTUATION AND LEXICAL WORK DURING THE BUSINESS UKRAINIAN LECTURES AS AN IMPORTANT FACTOR IN FORMING THE HIGH LEVEL OF CULTURE OF SPEECH IN STUDENTS OF ECONOMIC PROFILE

This article reviews methods, types, approaches and forms of work on the forming of orthoepic and lexical literacy of students and the efficiency of information technology applications during the business Ukrainian lectures in the institutions of higher education of economic profile. It offers examples of problems and tasks that facilitate the formation of the speech culture in students. The aim of this study is to suggest ways of increasing the level of orthoepic and lexical literacy of students during business Ukrainian lectures in institutions of higher education of economic profile.

Problems and tasks are offered, that are directed at the development of the orthoepic and lexical literacy in students. They have been tested by us during the business Ukrainian classes in the institutions of higher education of economic profile. The practice shows that the introduction of a system of orthoepic and lexical exercises in the process of education facilitates the formation of speech and speaking competency, as well as the increase of the speech culture of students.

Introduction of the communicative exercises system into the educational process, involvement of students in search

and analysis of information in scientific journals and on the Internet, organization of messages on processed information and discussions on professionally oriented topics, modeling of different professional situations in pairs, conducting of communicative trainings, work with the Internet resources all this contributes to the formation of orthoepic, accentuation, lexical literacy and enhancement of students' speech culture.

Hence, in order to form the appropriate orthoepic and lexical competency in the future economics professionals it is important to help them understand that adherence to the orthoepic, accentuational and lexical norms as a necessary of a speech culture will give them the possibility of a skillful use of the language in their professional activities. It is also important to select interesting and substantial exercises and tasks of different kinds, that are educational in terms of the future professional activity of the students.

Key words: orthoepic literacy, lexical literacy, language norm, speech culture.

Постановка проблеми. Культурна трансформація, яка триває в українському суспільстві, не можлива без формування високого рівня культури мовлення студентів, зокрема, майбутніх працівників сфери економіки й торгівлі. Дотримання орфоепічних, акцентуаційних та лексичних норм є невід'ємною ознакою культури мовлення.

На думку автора, сформувані в майбутніх фахівців економічного профілю належну орфоепічну, акцентуаційну та лексичну грамотність, високу культуру мовлення можна тільки за умови розуміння ними того, що дотримання орфоепічних, акцентуаційних і лексичних норм як невід'ємна частина мовленнєвої культури дасть їм можливість уміло користуватися мовою в професійній діяльності. Для цього потрібно добирати цікаві, змістовні та пізнавальні з огляду на майбутню професійну діяльність вправи й завдання різного типу, створювати на парах ділової української мови ситуації професійно орієнтованого мовлення.

Аналіз досліджень. Культура мови, за визначенням Словника іншомовних слів, – це ступінь відповідності мови нормам літературної мови; галузь мовознавства, яка вивчає проблеми літературної мови (Словник іншомовних слів, 1985: 207). Мовознавці пов'язують поняття «культури мови» з діяльністю суспільства та індивідуума, спрямованого на якнайкраще пізнання, збагачення, удосконалення та розвиток мови.

Питання культури мови досліджували І. Білодід, О. Біляєв, В. Виноградов, І. Вихованець, К. Городенська, О. Горошкіна, С. Єрмоленко, М. Жовтобрюх, Л. Мацько, М. Пентилюк, В. Русанівський, О. Сербенська, М. Степаненко, Є. Чак та інші вчені.

Питанням формування мовленнєвої компетентності студентів-нефілологів, зокрема культури мовлення, професійного мовлення, приділяли увагу сучасні дослідники з проблем навчання української мови в ЗВО С. Вдовцова, Л. Головата, І. Дроздова, Н. Костиця, В. Михайлюк, Л. Романова, Н. Тоцька та інші.

На думку мовознавців, культура мови тісно пов'язана з практичною стилістикою, яка вивчає

й визначає оптимальність вибору тих чи інших мовних одиниць залежно від мети і ситуації мовлення. Отже, культура мови (мовлення) передбачає дотримання мовних норм вимови, слововживання і побудови висловів, точність, ясність, чистоту, логічну стрункість, багатство і доречність мовлення, а також дотримання правил мовленнєвого етикету (Єрмоленко, 2004: 128). Такі ознаки високої культури мови (мовлення) як точність, ясність, виразність, стилістична вправність та майстерність у доборі структурних варіантів висловлювання, у використанні лексичних і граматичних синонімів (Єрмоленко, 1994: 28) виділяє С. Єрмоленко.

На думку О. Сербенської, основа культури мовлення – прив'язаність до рідної мови. Дослідниця вважає, що культура мови пов'язана з почуттям поваги до державної мови та її історії, з турботою про її функціонування, з відповідальністю за свої мовленнєві дії (Сербенська, 1994).

Л. Мацько вважає культуру мови інтегративною наукою про ефективне мовленнєве спілкування, що зближається з лінгвокультурологією, риторикою та комунікативною лінгвістикою (Мацько, 2007: 7). Професійну мовленнєву компетенцію вона визначає як показник сформованості системи професійних знань, загальної гуманітарної культури, ціннісних орієнтацій, комунікативних вмінь і навичок, інтегральних показників культури мови і мовлення, необхідних для якісної професійної діяльності (Мацько, 2007: 18).

Досягти високої мовної культури, на думку Н. Бабич, може тільки той, хто знає мовні норми, особливості функціональних стилів літературної мови, екстралінгвістичні структури, а також постійно удосконалює мовну майстерність, уважно ставиться до власного мовлення (Бабич, 1990: 10).

Українська літературна мова як вища форма загальнонародної національної мови характеризується наявністю сталих норм, які є обов'язковими для всіх її носіїв. У лінгвістичній літературі мовна норма визначається як певна сукупність колективних реалізацій мовної системи, прийнятих суспільством на певному етапі його розвитку,

які усвідомлюються ним як правильні і зразкові (Пономарів, 2011: 126).

Інше визначення подається у тлумачному словнику: «Мовна норма – це сукупність найбільш придатних («правильних», «кращих») для обслуговування суспільства засобів мови, яка складається як результат добору мовних елементів з існуючих, наявних, утворюваних знову чи добутих із пасивного запасу минулого в процесі соціальної в ширшому розумінні оцінки цих елементів» (Мацько, 2007: 267). За визначенням відомого мовознавця О. Пономарева, норми літературної мови – це «сукупність колективних реалізацій мовної системи, прийнятих суспільством на певному етапі його розвитку й усвідомлюваних ним як правильні і зразкові» (Пономарів, 2011: 201).

Мовні норми характеризуються:

- 1) системністю (наявні на всіх рівнях мовної системи);
- 2) історичною зумовленістю (виникають у процесі історичного розвитку мови);
- 3) соціальною зумовленістю (виникають у зв'язку з потребами суспільства);
- 4) стабільністю (не можуть часто змінюватися).

Орфоепічні норми регулюють правильну вимову звуків і звукосполучень, акцентуаційні – правильність наголошення слів. Акцентуаційні норми в українській мові цілком сформовані, але найменш усталені, оскільки на наголос впливають діалекти та інші мови.

Дослідниця Н. Бабич вважає, що акцентуаційні норми мають еталоном, в якому «живе» народнорозмовне мовлення, тому вони частіше змінюються, відбувається їх уточнення, що (разом із впливом діалектного мовлення та поширеної російськомовної практики) є однією з причин появи типових помилок у наголошуванні слів (Бабич, 1990: 33).

Лексичні норми встановлюють правила слововживання. Вони характеризуються не тільки стабільністю, а й рухливістю. У лексиці офіційно-ділового стилю часто вживаються кальки з російської мови, що є наслідком недостатнього опанування лексичними нормами, невмілого використання синонімів.

Мовні норми найповніше в певній системі фіксуються в правописі, словниках, підручниках, довідниках і посібниках з української мови. Культура писемного й усного мовлення всіх, хто користується українською мовою як засобом спілкування та передачі інформації, полягає в тому, щоб досконало оволодіти мовними нормами і послідовно дотримуватися їх. Для ефективного формування в майбутніх фахівців економічного

профілю належної професійної мовленнєвої компетенції необхідні не тільки знання мовних норм, а й мовленнєві здібності, вміння, знання у вирішенні комунікативних професійних завдань.

Мета статті – запропонувати шляхи підвищення рівня орфоепічної, акцентуаційної та лексичної грамотності студентів на парах ділової української мови в ЗВО економічного профілю.

Завдання дослідження:

1. Визначити наукові підходи до розуміння понять «орфоепічна норма», «лексична норма», «акцентуаційна норма», «культура мови», «культура мовлення».

2. Розглянути ефективні методи, прийоми, види й форми роботи з формування орфоепічної, акцентуаційної та лексичної грамотності студентів-економістів на парах ділової української мови.

3. Навести приклади вправ і завдань, які сприятимуть виробленню навичок культури мовлення, а також розвитку професійно орієнтованого мовлення студентів – майбутніх фахівців економічного профілю.

Виклад основного матеріалу. Ґрунтовне дослідження змісту наукової літератури, навчальних планів ВНЗ економічного профілю, власні спостереження переконують у важливості оптимального добору методів, форм, прийомів і видів роботи над підвищенням рівня орфоепічної, акцентуаційної та лексичної грамотності й культури мовлення студентів.

Для успішної реалізації цього серйозного завдання важливо використовувати на парах інноваційні методи навчання ділового мовлення. Провідне місце мають займати комунікативні вправи: ситуативні вправи (створення навчально-мовленнєвої ситуації), описові вправи, вправи на отримання відповіді на питання, реплікові вправи, репродуктивні вправи (переказ, драматизація), навчальні дискусії, усні розповіді, ініціативні вправи (питання, прес-конференція, діалог, інтерв'ю) тощо (Мацько, 2007: 76).

Культура писемного й усного мовлення всіх, хто користується українською мовою як засобом спілкування та передачі інформації, полягає в тому, щоб досконало оволодіти мовними нормами і послідовно дотримуватися їх. Опанування всіх норм літературної мови сприяє підвищенню культури мови (Пономарів, 2011: 17). Норма у мові є категорією суспільно-історичною, соціально-естетичною, вона відображає і фіксує живий процес мовної комунікації і повинна сприяти дальшому прогресу в мові, засвоєнню того нового, що приносять потреби багатогранного суспільного розвитку, нові досягнення науки і культури.

Студенти нерідко вживають російські слова замість українських, адаптуючи їхнє фонетичне, словотвірне та морфологічне оформлення до українського (напр.: рос. опасения – укр. опасіння), або буквально перекладають їх, тобто калькують (напр., рос. неделя – укр. неділя (замість тиждень)). Щодо помилкового вживання деяких українських слів і словосполук, то здебільшого сплутують їхні значення, наприклад: особа і особистість.

У процесі вивчення курсу ділової української мови студентів варто залучати до пошуку й аналізу інформації в наукових журналах, в мережі Інтернет, у фахових підручниках, вчити їх готувати за опрацьованою інформацією повідомлення, організувати дискусії (наприклад про економічну ситуацію в Україні, шляхи розвитку національної економіки, особливості її функціонування та інші професійно орієнтовані теми), висловлювати аргументи «за» і «проти».

Продуктивною є робота з аналізу мовної ситуації, вивчення мовлення учасників спілкування, правильності акцентування, проведення словникової роботи з професійної термінології, вправи на редагування речень і тестів, переклад на українську мову з інших мов.

Дієвий засіб розвитку креативного мислення студентів та їх професійної орієнтації – запровадження на парах із ділового мовлення моделювання різних професійних ситуацій. Ефективними є ігрові форми навчання, цікаві дискусії на професійно-орієнтовані теми, які сприймаються з великим інтересом: «Якби я був міністром економіки...», «Мова реклами послуг і товарів у ЗМІ», «Психологічний вплив мовлення лектора на аудиторію», «Роль психології в бізнесі», «Які якості необхідні економісту, а які – бізнесмену?», «Чи потрібні Україні кредити МВФ?», «Вплив економічної грамотності політиків на економічну ситуацію в державі» тощо.

Значну увагу необхідно приділяти мовленню учасників дискусії, їх орфоепічній, акцентуаційній та лексичній грамотності, культурі мови, коректній поведінці, невербальним засобам спілкування.

Потребу в професійно орієнтованому спілкуванні студенти можуть реалізувати також під час комунікативних тренінгів. Наприклад, автор пропонує такі теми для проведення комунікативних тренінгів: «Клієнтоорієнтований підхід – конкурентна перевага компанії», «Проблеми сучасної економіки», «Мотивація персоналу», «Володіння конфліктними ситуаціями», «Роль засобів масової інформації в економічній грамотності сучасного суспільства», «Техніка ділового спілкування»,

«Сучасний банкір», «Успішні телефонні комунікації», «Як впливає мовна ситуація в країні на економічну та політичну ситуацію?», «Інтерв'ю», «Укладання угоди», «Культура мовлення як складник адміністративної культури», «Мистецтво діалогу з медіа», «Молодіжний сленг: за і проти», «Як боротися з суржилом».

Ефективною є також робота з інтернет-ресурсами. Численні дослідження і практика показують, що студенти отримують більше задоволення від використання інформаційних технологій при вивченні мови і віддають перевагу їм над більш традиційними методами і матеріалами. Завдяки технологіям студенти активніше залучені в навчальний процес і ставляться до нього більш позитивно, сприймають використання комп'ютера як інноваційний і привабливий метод. Використання комп'ютерних технологій сприяє отриманню більшого задоволення від процесу навчання. Онлайн аудіо- і відео ресурси посилюють інтерес до занять з мови і дозволяють використати захоплюючий і спонтанний підхід, який стимулює емоційний відгук студентів на мовний матеріал.

При навчанні ділової української мови можна використовувати такі комп'ютерні програми: Портал: Українська мова / Зовнішні посилання; Портал: Українська мова; а також мовні сайти Мова-ДНК (Мова – ДНК нації); ukr-mova.in.ua; prometheus.org.ua. Також на парах і для самостійної роботи можна використовувати інтернет-сайти, блоги мовознавців (зокрема, блог професора Пономарева), мобільні додатки, лайфхаки з української мови, сторінки у Facebook.

На **Офіційному сайті української мови** є правила правильних наголосів, а також словник синонімів. У розділі «Антисуржик» студенти можуть дізнатися, чи вдасться вийти на «слідуючій остановці» та «захлопнути двері».

На інтернет-платформі «Словотвір» можна знайти українські переклади запозичених слів, ресурс допомагає збагатити лексику. Каталог має чотири розділи: «Каталог слів», «Потребують уваги», «Популярні слова» та «Останні слова». Ще є абетковий покажчик і пошукова стрічка: можна ввести іншомовне слово, переклад якого ви шукаєте, і отримати кілька українських аналогів, якщо, звісно, таким словом уже цікавився хтось раніше.

На **Лінгвістичному порталі «Мова.info»** серед іншого запропоновано добірки словників, наприклад відкритий словник новітніх термінів. У довідковій службі є відповіді на поширені запитання.

Доктор філологічних наук, **професор Пономарів** у своєму блозі відповідає на запитання читачів. Запитання можна написати професорові на електронну скриньку bbc.ukrainian.kiev@bbc.co.uk з темою: «Запитання до професора Пономарева».

В мобільному додатку «**Український словник**» студенти знайдуть тлумачний словник української мови офлайн, де кожне слово має наголос.

Цікавими для студентів будуть також лайфхаки з української мови з «**С-Мова**», **R.I.D. Мова**. Корисно для них і завітати на сторінки у Facebook «**Переходь на українську**» та «**Слова, що нас збагачують**», які допоможуть збагатити лексику та уникнути русизмів.

Далі наведено приклади вправ і завдань, що, як засвідчує практика навчання, сприяють виробленню орфоепічної, акцентуаційної та лексичної грамотності, навичок культури мовлення студентів.

Вправа 1. Продовжте твердження: наголос в українській мові падає:

- а) на будь-який склад;
- б) на перший склад;
- в) на третій склад;
- г) на передостанній склад;
- г) на останній склад.

Вправа 2. Позначте рядок, де в усіх словах можливий подвійний наголос:

- 1) алфавіт, завжди, мабуть, помилка;
- 2) документ, ім'я, ненависть, мука;
- 3) подруга, загадка, ринковий, ознака;
- 4) атлас, вимога, орган, філософ;
- 5) приклад, терен, предмет, вимова.

Вправа 3. Позначте рядок, де всі слова мають наголос на першому складі:

- 1) майже, кладка, берег, зошит;
- 2) учень, мова, радість, коромисло;
- 3) дев'ять, жодний, графіка, фартух;
- 4) висіти, загадка, олень, подруга, спина;
- 5) п'ятниця, око, решето, переказ.

Вправа 4. Виберіть правильну форму наголошування.

Листопад – листопад, обіцянка – обіцянка, локшина – локшина, судно – судно, донька – донька, український – український, феномен – феномен, текстовий – текстовий, випадок – випадок, ненависний – ненависний, порядковий – порядковий, договір – договір, імперський – імперський, параліч – параліч, маркетинг – маркетинг.

Вправа 5. Позначте рядок, в якому слово наголошено правильно:

- 1) сільськогосподарський;
- 2) сільськогосподарський;
- 3) сільськогосподарський;
- 4) сільськогосподарський;

5) сільськогосподарський.

Вправа 6. виправте помилки у словосполученнях.

При допомозі, біля сорока, на цих днях, вільна вакансія, оплатить за проїзд, моя автобіографія, приймати участь, виписка з протоколу, прейскурант цін, у повній мірі, здійснити вплив, більша половина, відмінити смертну кару, лікарський комплекс, святкові міроприємства, згідно наказу, незлічимі хвороби, невірна відповідь, вмішуватися в розмову, серцевий жаль, безчисленна кількість, підняти питання, відстроєні міста, відповідно з постановою, у повній мірі, проводити боротьбу, виписка з протоколу, вичеркнути перший абзац, добрі відносини, надійшов схвальний відзив, ведучий спеціаліст, воєнна форма, тактична поведінка, властивий для нього, біла тюль, музикальна освіта, включити світло, відкрити форточку, стакан води, пшонна каша, поштовий ящик, купити носки, гуманістичний вчинок, фарби народного мистецтва, у минулому році, бачити власними очима, відмічено, на цій неділі, віддавати собі звіт, відімкнути світло, відкрити очі, відкрити вікно, відклонити пропозицію, віднайти правильне рішення, відноситися до більшості, відмічати ювілей, відняти землі.

Вправа 7. Утворіть словосполучення:

Друже (Петро, Петре), (наукова, науковий) ступінь, годувати (кури, курей), (висока, високий) насип, писати (лист, листа), проживати за (адресом, адресою), (далека, далекий) путь, стояв за (ворітьми, воротами), надсилати (по пошті, поштою), машина (каменя, каменю), (нестерпна, нестерпний) біль, пливти по (Дністру, Дністрі), любя (матусю, матусе), сто (раз, разів), (прозора, прозорий) тюль, (далека, далекий) путь, (велика, великий) Сибір.

Вправа 8. Відредагуйте речення:

Готуючи звіт, нам довелося затриматися в офісі. Робітники змушені були позастеклювати вибиті вікна. Я вибачаюся, що припинив переписку з вами. Любов до подорожей мені привив мій батько. Із соняшника, льону, рапсу добувають рослинне масло. Студент вийняв зошит портфеля і поставив його на стіл. Щоб запобігти серцевий приступ, вона випила лікарство. Зараз люди нуждаються у всьому. Професор далі балакав про макроекономіку. Червоною ниткою через усю лекцію проходить думка про необхідність модернізації економіки. Задача з логістики розв'язана самим простим способом. Цей вид спорту найбільше травматичний. Друг поділився зі мною найзаповітнішою мрією. Викладач піднімав важливі питання економічного розвитку.

Вправа 9. Складіть словосполучення з поданими словами-омографами.

Кома – кома, брак – брак, топити – топити, лава – лава. вигода – вигода, вид – вид, винний – винний, замок – замок, ласо – ласо, стан – стан, простота – простота, пора – пора, ірис – ірис, гриф – гриф.

Вправа 10. Поспостерігайте за мовою ведучих телепрограм з економіки, підготуйте матеріал до дискусії щодо слів мовознавця В. Жугая.

Словники наголосів мають бути настільною книгою ведучого інформаційної програми. Як зазначає відомий мовознавець В. Жугай «журналісти ніяк не усвідомлять, що без рідного слова (а в нашому випадку доречніше було б сказати: якісного рідного слова) вони є ніхто. Тому і споживач подібної медіа-продукції теж ніхто. Як наша держава може претендувати на якесь світове визнання, якщо не шанує власної мови?» (з журналу).

Вправа 11. Прочитайте текст. Перевірте правильність наголошування запозичених термінів. Висловіть свою думку щодо необхідності замінювати запозичені терміни українськими відповідниками.

В системі сучасної української економічної термінології, яка склалася на ґрунті широкого та всебічного використання всіх ресурсів загальнонаціональної мови, запозичення є її органічною частиною.

Найчисленнішою групою економічних термінів в українській мові є ті, які створювалися на основі запозичень із класичних мов – давньогрецької і латинської – чи створені за допомогою грецько-латинських елементів і майже на 30–40% базуються на цих мовах. Серед економічних термінів наявні такі грецькі запозичення: автаркія, іпотека, криза, економія, агрономія, монополія, олігополія, монопсонія, хартія, поліполія, тезаврування.

Латинських запозичень на позначення економічних понять в українській мові значно більше, ніж грецьких, незважаючи на те, що проникли вони у словниковий склад значно пізніше. «Словник іншомовних слів» фіксує понад 300 термінів латинського походження на позначення соціально-економічних понять: акція, актив, абсентеїзм, аукціон, бонус, віндикація, дебет, девальвація, декларація, дефіцит, дивіденд, дотація, інфляція, комерція, квота, конверсія, конкуренція, кооперація, компенсація, локо, латифундія, ліцензія, монетаризм, новація, номінал, негоція, облигація, оренда, пасив, посесія, продукція, пролонгація, реверс, ревізія, реінвестиції, рекламація, ремісія, санація, сервітут, суборенда, субституція, тран-

сакція, фабрикат, фідучія, фіск, флуктуація, цесія, юриспруденція, юрисдикція.

Вправа 12. Прочитайте текст. Чи всі терміни вам відомі? З'ясуйте значення незнайомих термінів.

Українські відповідники іншомовних термінів мають латинську основу без флексій: агент, бонус, інвентар, номінал, актив, абсентеїзм, дефіцит, дивіденд. Грецькі та латинські терміни набули українізованої граматичної форми: економіка, іпотека, емісія, індексація, контрибуція, оренда, квота.

Чимало термінів латинського походження потрапило до української економічної термінології через німецьку, французьку, італійську, англійську мови. Наприклад, капітал (нім. kapital, лат. capitalis), інвестиція (нім. investition, лат. investio), акциз (франц. accise, лат. accisia), акредитив (франц. accreditif, лат. accrediter), валюта (італ. valuta, лат. valeote), експорт (англ. export, лат. exportare), імпорт (англ. import, лат. importare), каса (італ. cassa, лат. capsa), арбітр (франц. arbitre, лат. Arbitrator – посередник, посадова особа арбітражного суду, яка розв'язує майнові спори).

Наявні термінологічні одиниці змішаного типу: мікроекономіка, макроекономіка, суборенда, квазігроші та інші.

Основну масу термінів цього розряду становлять терміни-словосполучення, які з'явилися в українській економічній термінології переважно на сучасному етапі і свідчать про усталеність в українській мові цих лексичних одиниць: економічна експансія, економіка виробничої сфери, емісійний прибуток, курс облигацій, золоті аукціони, інвестиційні цінні папери, нуліфікація грошей.

Висновки. Запропоновані вправи й завдання, спрямовані на вироблення в студентів орфоепічної, акцентуаційної та лексичної грамотності, навичок культури мовлення, апробовані автором на парах ділової української мови в ЗВО економічного профілю.

Як засвідчує практика, впровадження системи комунікативних вправ у навчальний процес, залучення студентів до пошуку й аналізу інформації в наукових журналах і в мережі Інтернет, організація повідомлень за опрацьованою інформацією та дискусій на професійно орієнтовані теми, моделювання на парах різних професійних ситуацій, проведення комунікативних тренінгів, робота з інтернет-ресурсами – все це сприяє формуванню орфоепічної, акцентуаційної, лексичної грамотності та підвищенню мовленнєвої культури студентів.

Продуктивними є також виконання вправ, приклади яких наведено в статті (на правиль-

ність акцентуації, на редагування словосполучень і речень, переклад на українську мову з інших мов, тексти для ознайомлення, тексти для обговорення тощо), робота з аналізу мовної ситуації, вивчення мовлення учасників спілкування, проведення словникової роботи з професійної термінології.

Отже, для формування в майбутніх фахівців-економістів належної орфоепічної, акцентуаційної та лексичної грамотності, високої культури

мовлення важливо сформувавши в них розуміння того, що мовленнєва культура дасть їм можливість уміло користуватися мовою в професійній діяльності. Також потрібно створювати на парах ділової української мови ситуації професійно орієнтованого мовлення, добирати цікаві, змістовні та пізнавальні з огляду на майбутню професійну діяльність вправи й завдання різного типу, активізувати навчальну діяльність студентів, залучаючи їх до використання інтернет-ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення / Н. Д. Бабич. Львів : Світ, 1990. 232 с.
2. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. 2-е видання, випр. і доп. К. : Головна редакція «УРЕ», 1985. 966 с.
3. Єрмоленко С. Я. Культура мови. *Українська мова*: Енциклопедія. 2-ге вид. К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. С. 389.
4. Мацько Л. І. Культура української фахової мови : навч. посіб. К. : ВЦ «Академія», 2007. 360 с.
5. Непийвода Р. А. Як все ж таки запровадити українську мову у наших вузах? *Державність української мови і мовний досвід світу* : матеріали Міжнародної конференції. К., 2000. 444 с.
6. Новий тлумачний словник української мови в 3-х томах / авт. Яременко В., Сліпушко О. К. : Аконіт, 2008. 2717 с.
7. Пентиліук М. Культура мови і стилістика : пробний підручник [для гімназій гуман. профілю]. К. : Вежа, 1994. 240 с.
8. Пономарів О. Д. Культура слова: Мовностилістичні поради : навч. посіб. К. : Либідь, 2011. 240 с.
9. Сербенська О., Редько Ю., Федик О. Антисуржик. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити / за заг. ред. О. Сербенської. Львів : Світ, 1994. 152 с.

REFERENCES

1. Babych N. D. Osnovy kultury movlennia [Babich N. D. fundamentals of speech culture] / N. D. Babych. Lviv : Svit, 1990. 232 p. [in Ukrainian].
2. Slovnyk inshomovnykh sliv [Dictionary of foreign words] / za red. O. S. Melnychuka. 2-e vydannia, vypr. i dop. K. : Holovna redaktsiia "URE", 1985. 966 p. [in Ukrainian].
3. Yermolenko S. Ya. Kultura movy [Yermolenko S. Ya. Language culture]. *Ukrainska mova: Entsyklopediia*. 2-he vyd. K. : Vyd-vo "Ukrainska entsyklopediia" im. M. P. Bazhana, 2004. 389 p. [in Ukrainian].
4. Matsko L. I. Kultura ukrainskoi fakhovoi movy [Matsko L. I. The culture of the ukrainian professional language] : navch. posib. K. : VTs "Akademii", 2007. 360 p. [in Ukrainian].
5. Nepivoda R. A. Yak use zh taky zaprovadyty ukrainsku movu u nashykh vuzakh? [Nepivoda R. A. How do you still introduce ukrainian into our universities?] *Derzhavnist ukrainskoi movy i movnyi dosvid svitu : materialy Mizhnarodnoi konferentsii*. K., 2000. 444 p. [in Ukrainian].
6. Novyi tлумачnyi slovnyk ukrainskoi movy u 3-kh tomakh [A new interpretative dictionary of ukrainian in 3 volumes] / avt. Yaremenko V., Slipushko O. K. : Akonit, 2008. 2717 p. [in Ukrainian].
7. Pentyliuk M. Kultura movy i stylistyka [Pentyliuk M. Language culture and stylistics] : probnyi pidruchnyk [dlia himnazii human. profiliu]. K. : Vezha, 1994. 240 p. [in Ukrainian].
8. Ponomariv O. D. Kultura slova: Movnostylistychni porady [Ponomarev O. D. Culture of the word: linguistic advice] : navch. posib. K. : Lybid, 2011. 240 p. [in Ukrainian].
9. Serbenska O., Redko Yu., Fedyk O. Antysurzhyk. Vchymosia vvichlyvo povodytys i pravylno hovoryty [Serbenskaya O., Redko Yu., Fedik O. Antisurzhyk. We learn to act politely and speak properly] / za zah. red. O. Serbenskoi. Lviv : Svit, 1994. 152 p. [in Ukrainian].